

DIN BIBLIOGRAFIA MITROPOLITULUI ANASTASIE CRIMCA. MINEIUL NR. 2 DIN LVOV

Pr. George V. PALADE
Biserica „Buna Vestire” din Bruxelles, Belgia

Abstract

This study continues the series of descriptions of XVIIth century slavo-romanian manuscripts belonging to Metropolitan Anastasie Crimca of Moldova already published¹. The presentation of these manuscripts – to be found nowadays in the Science State Library V. Stefaniuc in Lvov – help us to better understand the richness scholarly activity of this bishop, and the activity of the Moldavian Scriptorium at the beginning of the XVIIth century. Created for the monastery of Dragomirna near Suceava, this unique liturgical book, remains of a big collection of Menaia, is described and analyzed in all its details.

Keywords: Romanian Orthodox Church, Anastasie Crimca, Slavonic manuscripts, Menaion, Dragomirna Monastery.

1. Manuscrisul nr. 2

Viața și activitatea Mitropolitului Sucevei și al întregii țări a Moldovei Anastasie Crimca (1608-1617, 1619-1629) sunt deosebit de semnificative pentru istoria culturii și literaturii slavo-române. Opera sa de copiere a textelor slavone străvechi a permis perpetuarea lor și dezvoltarea culturală și spirituală a neamului nostru moștenitor al culturii bizantine, socotind că „tot ce s-a scris în slavonă la noi nu reprezintă un «slavism», o conștiință slavă, ci

¹ Studiul vine în completarea altor două publicații care evidențiază activitatea pastorală a Mitropolitului păstrată în bibliotecile străine. G. Palade, *Mitropolitul Anastasie Crimca și manuscrisul său „Sbornic-Lavsaicon”*, în „Ortodoxia”, nr. 2, 2016, pp. 43-61; *Din bibliografia Mitropolitului Anastasie Crimca: Manuscrisul „Apostol” nr. 329*, în „Teologie și Viață”, nr. 5-8, 2016, pp. 54-67; *Patericul Sf. Părinți al Mitropolitului Anastasie Crimca*, în „Ortodoxia”, nr. 3, 2017, pp. 75-96; *Manuscrisul Miniatur Pentecostar al Mitropolitului Anastasie Crimca*, în „Teologie și Viață”, nr. 5-8, 2017, pp. 61-73.

o conștiință ortodoxă românească și elemente esențiale ale culturii bizantine asimilate în limbaj slavon² pe meleagurile noastre.

Prin descrierea și tâlcuirea manuscriselor necercetate sau necunoscute ale mitropolitului, care se află în parte în afara țării, se dezvăluie și se conturează din ce în ce mai bine o filă din istoria cărților liturgice ale Bisericii Române, dar și personalitatea acestui ierarh al Moldovei, caracterizat sub acest aspect ca „ultimul reprezentant al culturii slavone la noi în Țară”.

Manuscrisul ce va fi descris în acest studiu se păstrează la Biblioteca Națională de Științe „V. Stefaniuk” din orașul Lvov, în fondul de carte veche „A.S. Petrușevici” (А.С. Петрушевич ф. 77, оп. 1) Ms. 2, și face parte din daniile Mitropolitului Anastasie către Mănăstirea Dragomirna. Până la sfârșitul celui de-al doilea Război Mondial această colecție de manuscrise a fost depozitată în Biblioteca Casei Naționale din Lvov, care a fost apoi strămutată aproape complet în actuala locație. Alături de ultima descriere a manuscrisului făcută cu un secol în urmă³, dorim să aducem unele precizări și completări ce nu au mai fost expuse până în prezent.

2. Descrierea manuscrisului

Manuscrisul nu mai deține copertile sale originale, copertile actuale fiind cartonate și de culoare albastră. Acest aspect ne arată că manuscrisul a fost îndelung folosit, suferind o degradare substanțială, prezentă și în conținutul său. Prima filă a tomosului este în-negrită *recto* și *verso* și restaurată în laturile sale; întregul text al filei, *scriptio continua*, este însă lizibil. Alte file din volum conțin intervenții ale cititorilor, precum titlul operei rescris cu litere curente neglijent deasupra textului (ff. 13v, 14r, 226v, 227r), linii roșii ce despart cuvintele pentru a ușura lectura (ff. 140-143). Din conținutul cărții lipsește un număr semnificativ de file ale manuscrisului, astfel încât o cuantificare a lor va fi expusă amănunțit în continuare.

² N. Vornicescu, *Primele scrieri patristice în literatura română sec. IV-XVI*, Craiova, 1992, p. 172.

³ Iljarion Svencyc'kyj, *Опис рукописів Народного Дому з колекції Ант. Петрушевича*, Українсько-руський архив, I, Lwów, 1906, pp. 108-112. Стоян Романски, Влахобългарски ръкописи в Львовската университетска библиотека, în *Периодическо списание на Бълг. книж. дружество във София*, nr. LXXI, 1910, pp. 600-603.

Tomosul este alcătuit din 258 file de hârtie de dimensiunea de 37x26 cm. Cuprinde trei frontispicii cu ornamente în chinovar, desenate cu roșu, în cadrul cărora sunt scrise cu litere slavone lunile: martie, aprilie, mai. Frontispiciul pe luna februarie de la începutul manuscrisului lipsește. Scrierea textelor este semiuncială, alcătuită din 31 rânduri pe pagină pe parcursul tuturor operelor din manuscris. Cerneala folosită în manuscris este neagră, dar titlurile operelor sunt scrise cu roșu. După fiecare titlu, începutul textului este marcat de o literă inițială împletită, executată în chinovar de dimensiuni mari, pe alocuri câteva inițiale simple sunt desenate tot cu roșu. Manuscrisul are pe tot parcursul operelor sale o caligrafie unitară, exceptând un fragment din f. 15v.

Acest manuscris se definește prin conținutul său ca un volum de Minei pentru lunile februarie-mai⁴. Fiecare lună fiind alcătuită din omilii și hagiografii evidențiate prin titlul de culoare roșie, însoțite în latura superioară a filei de o cronologie de lectură a pericopei. Sub fiecare titlul cu roșu la subsolul paginii, cu semiunciale negre este scris numărul de file ale omiliei. Aceste însemnări ne ajută să cuantificăm lipsuri din manuscris. În acest sens, suntem ajutați și de prezența în manuscris a numerotației caietelor, îndeosebi pe caiete de 8 file, chiar dacă este parțial lacunară. Prima cifră prezentă la începutul manuscrisului este litera „s” (6) la f. 17r și ultima este „èè” (38) la f. 244r. Lipsesc din manuscris însemnările caietelor cu numerele de la 1 la 5, 7, 9, 11, 22-24, 35-37; din caietul 13 lipsește o filă, din caietul 16 lipsesc două file, din caietul 30 lipsește o filă, din caietul 33 lipsesc două file; iar caietul 20 are 17 file.

Filele 7, 16, 97, 134, 162, 248, 256, 257 sunt tăiate în latura inferioară, sub text, de jur împrejurul acestuia; presupunem că acest gest a fost motivat de dorința înlăturării unor inscripții curente ce se mai păstrează pe chenarul unor file, precum în inscripția de la f. 92v., care cuprinde o inscripție curentă în slavonă, „Cântarea lui Adam” în 15 strofe.

⁴ Identificat de E. Turdeanu cu numele de „Viețile Sfinților” în lista manuscriselor mitropolitului la nr. 21 în articolul *Le métropolitaine Anastase Crimca et son oeuvre littéraire et artistique (1608-1629)*, în „Revue des études slaves”, Tome 29, fasc. 1-4, 1952, p. 62.

Cercetând scrierile cuprinse în volum, se observă că în f. 1 se află un fragment din tâlcuirea la Sărbătoarea „Întâmpinarea Domnului”, aparținând probabil Sfântului Amfilohie, episcop de Iconium⁵, prăznuită în data de 2 februarie. Între f. 1 și 2 ar trebui intercalată f. 16, care conține titlul și începutul relatării muceniciei Sfântului Teodor Stratilat, pentru că în forma actuală a manuscrisului la f. 2r citim sfârșitul hagiografiei acestuia, cinstit pe 8 februarie.

Prezentă în subsolul de la f. 1, pisania de danie este lacunară, dar recunoaștem cu ușurință un fragment din formula consacrată de danie a mitropolitului unde sunt pomenite numele părinților mitropolitului, Ioan și Cristina, dar și numele ctitoriei sale, Dragomirna, în schimb data de donație lipsește.

În manuscris sunt prezente și inscripții curente în poloneză la ff. 14v, 64v, 90v, 175v, 191r, 209r; slavonă la f. 48v, 92v, 216v, 226v, 227r; ruteană la ff. 54v, 62r, 63v, 198v; file rupte în latura de jos, afectând textul, găsim la ff. 134, 248, 256, 257.

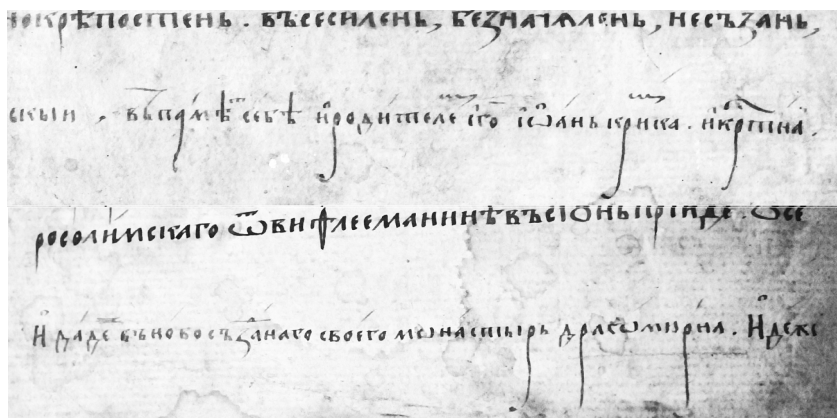
3. Cuprinsul manuscrisului

Prezentăm în continuare succesiunea operelor prezente în acest Minei începând cu fila 1, care se prezintă sub forma unui *scriptio continua* alcătuit din semiunicele negre, apoi sunt prezentate toate titlurile operelor evidențiate în manuscris prin scriere de culoare roșie, însoțite de textul de început al operelor, conform unei metodologii consacrate:

f. 1r. semiunicele negre *scriptio continua*: Inceput (Inc.): **мѣ се надежж рождышисѧ и ѿврѣзше луже сна мтрсти гъи нареkwш(с)ѧ хс же единый ѿ единого...** (...această nădejde s-a născut și a deschis calea sălășluirii Fiului Înțelepciunii lui Dumnezeu Ce se numește Hristos, Unul fiind dintr-Unul...).

f. 1r. sub text caligrafie minusculă veche cu negru: **скын. въ памѧ(т) себѣ и родителе(м) его іѡань крн(м)ка и кр(с)тна. ѿ.Іѷ. и даде(и) въ новосъз(д)анаго своего мѡнастырь драгѡмирна. И деже** (întru pomenirea sa și a părinților săi, Ion Crimca și Cristina, și s-a dat la nou zidita sa Mănăstire Dragomirna, și unde).

⁵Biblioteca Academiei Române (AR), ms. 150, f. 296v.

f. 2v. semiunciale roșu deasupra textului: фѢ(в), вѢ (februarie 12); semiunciale roșu: иже въ сты(х) ѡца нашего іѡанна архіеп(с)кпа константина града злат(т)встаго. похвалное стмоу мелетіюу архіеп(с)кпоу антїѡхіискомоу. и о потъщани съш(д)ешиих сѧ. вл(с)ви, ѡ(ч) (Al celui între sfinți Părintele nostru Ioan Gură de Aur, arhiepiscopul Constantinopolului, cuvânt de laudă a Sfântului Meletie, arhiepiscop al Antiohiei, și despre cei ce au pierit năpraznic)⁶.

Inc. Бѣсждоу чьстное и сценное... semiunciale negre sub text: д ли(с).

f. 6v. semiunciale roșu deasupra textului: въ тѣ(ж), днь (în aceeași zi); semiunciale roșu: Иже въ сты(х) ѡца нашего григорїа нускааго. Слово на(д)грвное и же въ стых великомоу мелетіюу. архіепскпоу антїѡхіискомоу. вл(с)ви, ѡ(ч): (Al celui între sfinți Părintele nostru Grigorie de Nyssa, cuvânt de înmormântare al Părintelui nostru Meletie cel Mare, arhiepiscopul)⁷.

Literă inițială împletită, executată în chinovar, semiunciale negre: Inc. Бѣзрасти на(м) число ап(с)лкое новы... Subsol: д ли(с).

f. 10r. semiunciale roșu deasupra textului: фѢ(в), дї (februarie 14); semiunciale roșu: житїе и жизнь прп(д)внаго оца нашего кврїла филосѡфа, вл(с)ви, ѡ(ч) (Viața și viețuirea

⁶ AR, ms. 150, f. 297.

⁷ AR, ms. 150, f. 301r.

Preacuviosului Părintele nostru Chiril filosoful, binecuvintează, părinte)⁸.

Literă inițială împletită, executată în chinovar, semiunciale negre: Inc. **Сего прп(д)внаго оца нашего кyрила ѿ чьствоим-ѣшентрѣславны...** Subsol: **Г ли(с)**

f. 12v. semiunciale roșu deasupra textului: **ФЕ(В), зї** (februarie 16); semiunciale roșu: **Иже въ сты(х) ѡца нашего григорїа нисекаго.похвалноестмоу великом(ч)никоу. Феодороу тироноу. в(л) ѡ(ч):** (Al celui între sfinți Părintele nostru Grigorie de Nyssa, cuvânt de laudă a Sfântului Mare Mucenic Teodor Tiron, binecuvintează, părinte)⁹.

Literă inițială împletită, executată în chinovar, semiunciale negre: Inc. **Бы хви людїе стое стадо цркое сценїе...** Subsol: **Д ли(с),и по(л).**

f. 16r. semiunciale roșu deasupra textului: **ФЕ(В) и** (februarie 8); semiunciale roșu: **Мжченїе стго великом(ч)ника Феодора стратилата. б(л) ѡ(ч)**¹⁰: (Mucenicia Sfântului Mare Mucenic Teodor Stratilat, binecuvintează, părinte).

Literă inițială împletită, executată în chinovar, semiunciale negre: Inc. **Мкоже сїа еть слице зраціи(м) сице еже...** Subsol: **є ли(с).**

f. 18r. semiunciale roșu: **Нектарїа стѣшишаго патрїарха константинаграда .слово о стѣ(м) великом(ч)ницѣ Феодорѣ тиронѣ, и о мл(с)тини. сказаєт же сїе слово.и еже радивиньовыкох(м) празновати,въ рѣвжѣ сжвотж поста. памл(т) стго Феод(д)ра. в(л) ѡ(ч):** (Al lui Nectarie, preasfințitul patriarh de Constantinopol: Cuvânt despre Sfântul Mare Mucenic Teodor Tiron și despre milostenie, se spun aceste cuvinte care se

⁸ AR, ms. 164, ff. 221v-224v. O variantă a textului prescurtată, dar în linii mari identică, este cunoscută și publicată de В.А. Бильбасовъ, *Кирилъ и Мефодїи по Западнымъ Легендамъ*, St. Petersburg, 1871, pp. 59-64; text la pp. 238-246. Vezi și G. Mihăilă, *Contribuții la Istoria culturii și literaturii române vechi*, București, 1972, pp. 28-31.

⁹ PG 46, 736-748; AR, ms. 151, f. 307r; ms. 300, f. 247r; Biblioteca Mănăstirii Dragomirna, ms. 1813, f. 4r; Biblioteca Episcopiei din Arad, ms. 9, f. 234r. Operă prezentă și în ms. Zlataust al mitropolitului Anastasie la f. 1r.

¹⁰ O filă miscellaneus care își are rostul la începutul manuscrisului între f. 1 și 2.

prăznuiesc după obicei în prima sâmbătă a postului, întru pomnirea Sfântului Teodor, binecuvintează, părinte)¹¹.

Literă inițială împletită, executată în chinovar, semiunciale negre: Inc. **Коль много мноужьство благости твоеж ги...** Subsol: **з ли(с)**.

f. 24v. semiunciale roșu deasupra textului: **фє(в) қд** (februarie 24); semiunciale roșu: **Повѣ(с) како обрѣтена вы(с) глава стго пр(о)рка пр(д)тчл и кръстителѣ іуанна, в(л) ѡ(ч):** (Povestire cum s-a aflat capul Sfântului Proroc Înainteemergător și Botezătorul Ioan)¹².

Literă inițială împletită, executată în chinovar, semiunciale negre: Inc. **Инка два ѿ вѣстока оустръмившесл...** Subsol: **а ли(с) и по(л)**.

f. 26r. semiunciale roșu: **Обрѣтеніе чьстных главы стго и славнаго пр(о)рка и кр(с)тлѣ хва іуанна, вл(с)ви ѡ(ч):** (Aflarea cinstitului cap al Sfântului și slăvitului Proroc Ioan Înainteemergătorul și Botezătorul lui Hristos)¹³.

f. 26v. semiunciale roșu deasupra textului: **въ тѣ(ж) днь.** Literă inițială împletită, executată în chinovar, semiunciale negre: Inc. **Мви сд трѣбогатын и въ селенскы ап(с)лѣ...** Subsol: **д ли(с)**.

f. 30r. frontispiciu roșu: **м(с)ца ма(р)та о** (luna martie). Unciale și semiunciale roșu: **м(ч)нїе сты(х) м(ч)никь м иже въ севастїи мжчены(х) при ликинїи цари. в(л)ви ѡ(ч):** (Mucenicia Sfinților 40 de Mucenici care au pătitit la Sevastia [sub] Lichiniu regele)¹⁴.

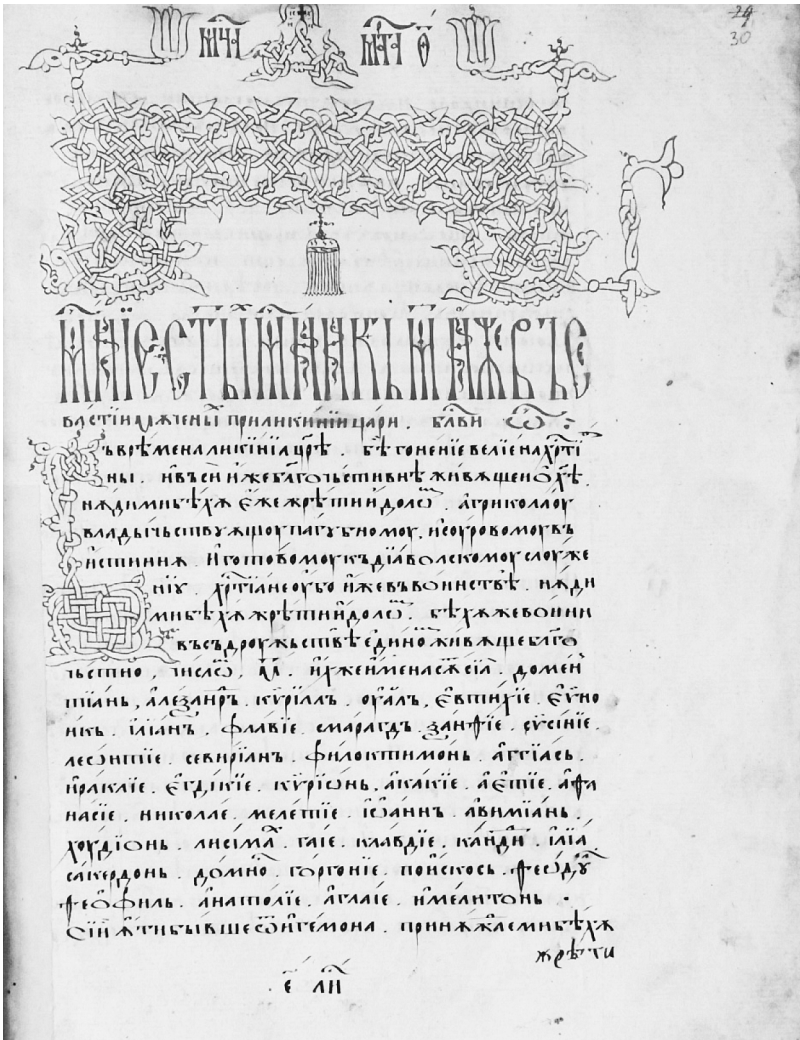
Literă inițială împletită, executată în chinovar, semiunciale negre: Inc. **Бѣ врѣмена ликїїа црѣ. вѣ гоненїе велїе...** Subsol: **е ли(с)**.

¹¹ PG 39, 1821-1840, AR, ms. 152, f. 310r; ms. 300, f. 253r; Biblioteca Mănăstirii Dragomirna, ms. 1813, f. 11r; ms. Zlataust al Mitropolitului Anastasie Crimca f. 7r.

¹² Lucrare scrisă de Simeon Metafrastul. AR, ms. 150, f. 306; ms. 153, f. 144r; ms. 305, f. 148v.

¹³ AR, ms. 150, f. 308r.

¹⁴ AR, ms. 150, f. 311v.

f. 34v. semiunciale roșu deasupra textului: **въ тѣ(ж) днь,** semiunciale roșu: **Иже въ стыхъ шца нашего архїеп(с)кпа кесарїа каппадокїнскыа василїа великааго.похвалное стымь м(ч)никв(м) четыридесн(м):** (Al celui între sfinți Părintele nostru Vasile cel Mare, arhiepiscopul Cezareei Capadociei, cuvânt de laudă a celor patruzeci de Sfinți Mucenici)¹⁵.

¹⁵ AR, ms. 150, f. 316r.

Literă inițială împletită, executată în chinovar, semiunciale negre: Inc. **Ѡ м(ч)ничьскыѡ памлти, котораѡ оу во вѣде(т)...**
Subsol: **є ли(с) и по(л).**

f. 40r. semiunciale roșu deasupra textului: **ма(р)зи** (martie 16); semiunciale roșu: **житїе и жизнь прп(д)внаго ѡца нашего алеѡїа чака вѣїа и ефимїанѡѡа сн(а):** (Viața și viețuirea Preacuviosului nostru Părinte Alexei, omul lui Dumnezeu și fiul lui Efimian)¹⁶.

Literă inițială împletită, executată în chinovar, semiunciale negre: Inc. **Бѡ(с) члкъ влговѣренъ въ рим стѣ(м) градѣ...**
Subsol: **д ли(с).**

f. 44r. semiunciale roșu deasupra textului: **ма(р)та ке** (martie 25); semiunciale roșu: **Иже въ сты(х) ѡца нашего григорїа нискаго. Слово на влговѣщенїе пр(с)тыж нашѡ вцѡ и пр(с)но двѡ мрїѡ. И на арїаны. вл(с) ѡ(ч):** (Al celui între sfinți Părintele nostru Grigorie de Nyssa, cuvânt la Buna Vestire către Preasfânta Stăpâna noastră Născătoare de Dumnezeu și pururea Fecioara Maria, și împotriva arienilor)¹⁷.

Literă inițială împletită, executată în chinovar, semiunciale negre: Inc. **Бѡ прѣвѡѡ недлѡ, правослаѡнаѡсїѡ. црковѡ...**
Subsol: **є ли(с).**

f. 48v. scriere curentă negru lateral: **сокѡ вѣїа аѡпг великїи дождѡши въ іакѡѡ водѡ сва тїлїна їорданина стое вговлєнїе и лед помно силѡ ко до великїи по(с) мѡца анѡварїа ѡ пѡаго часла до еї все дмжѡ ишоѡѡа мѡца феврѡварїа днѡ еї вгород грѣмѣло и влїскаго. цѡвсѣ людесѡ дѡ вѡвална потѡму мало нещѡтиѡѡа грѣмѣла**

f. 49r. semiunciale roșu deasupra textului: **въ тѣ(ж)днѡ;** semiunciale roșu: **Иже въ сты(х) ѡца нашего аѡанасїа великааго, архїеп(с)кпа алеѡандрїнскаго. слово пр(д)-ѣпраз(д)енствѡ проповѣдано влговѣщенїи пр(с)тыж вцѡ. вл(с)ѡи ѡ(ч):** (Al celui între sfinți Părintele nostru Athanasie cel Mare, arhiepiscopul Alexandriei, cuvânt de propovăduire înainte de Sărbătoare, despre Buna Vestire către Preasfânta Născătoare de Dumnezeu)¹⁸.

¹⁶ AR, ms. 165, ff. 153v-158r.

¹⁷ AR, ms. 150, f. 322r.

¹⁸ AR, ms. 150, f. 388v.

Literă inițială împletită, executată în chinovar, semiunciale negre: Inc. **Бж(с)твнымъ сщенно проповѣдники. не нане...**
Subsol: **ѿ ли(с).**

f. 57r. semiunciale roșu deasupra textului: **въ тѣ(ж) днь.**

Semiunciale roșu: **іѡанна архіеп(с)кпа константинѣграда злат(т)вста(а)го. слово на благовѣщеніе прѣстыа вл(д)чцж нашж вцж и присно двж маріж. вл(с)ви ѡ(ч):** (Al lui Ioan Gură de Aur, arhiepiscopul Constantinopolului, cuvânt la Buna Vestire a Preasfintei Stăpânei noastre Născătoare de Dumnezeu și pururea Fecioară Maria)¹⁹.

Literă inițială împletită, executată în chinovar, semiunciale negre: Inc. **Цр(с)кын(х) таинствъ въ праз(д)никъ празноуе(м)...**
Subsol: **д ли(с).**

f. 60v. semiunciale roșu deasupra textului: **въ тѣ(ж) днь.**

Semiunciale roșu: **григоріа архіеп(с)кпа неокесаріискаго. слово на благовѣщеніе пр(с)тыа вл(д)чцж нашж вцж и пр(с)но двы мріж. вл(с)ви ѡ(ч):** (Al lui Grigorie, arhiepiscopul Neocezareii, cuvânt la Buna Vestire a Preasfintei Stăpânei noastre Născătoare de Dumnezeu și pururea Fecioarei Maria)²⁰.

Literă inițială împletită, executată în chinovar, semiunciale negre: Inc. **Дне(с) агльскаго пѣтка пѣсно пѣніаоу ташнѣж(т)сл...**
Subsol: **в ли(с) и по(л).**

f. 63r. semiunciale roșu deasupra textului: **въ тѣ(ж) днь.**

Semiunciale roșu: **иже въ сты(х) ѡца нашего іѡанна архіеп(с)кпа кнстантинѣграда златоустаго. слово на благовѣщеніе пр(с)тыж вцж. вл(с)ви ѡ(о)че:** (Al celui între sfinți Părintele nostru Ioan Gură de Aur, arhiepiscopul Constantinopolului, cuvânt la Buna Vestire a Preasfintei Născătoare de Dumnezeu)²¹.

f. 63v. Literă inițială împletită, executată în chinovar, semiunciale negre: Inc. **Паки радости благовѣстіа. паки свободы...**
Subsol: **в ли(с) и по(л).**

f. 66r. semiunciale roșu deasupra textului: **въ тѣ(ж) днь.**

¹⁹ AR, ms. 150, f. 327v.

²⁰ AR, ms. 150, f. 330v.

²¹ AR, ms. 150, f. 333v.

Semiunciale roșu: **ИЖЕ ВЪ СТЫ(Х) УЦА НАШЕГО ІВАННА АРХІЕП(С) КПА КВНСТАНТИНЪГРАДА ЗЛА(Т) УСТАГО. СЛОВО НА БЛГОВЪЩЕНІЕ ПР(С) ТЫЖ ВЦЖ. ВЛ(С) ВИ УЧЕ:** (Al celui între sfinți Părintele nostru Ioan Gură de Aur, arhiepiscopul Constantinopolului, Cuvânt la Buna Vestire a Preasfintei Născătoare de Dumnezeu)²².

Literă inițială împletită, executată în chinovar, semiunciale negre: Inc. **ИЖЕ ПРАВДЫ ВЪСІА СЛИЦЕ, И ПРЪВЪСВЪ СІА ВШЕПОКРЫ...**
Subsol: **В ЛИ(С).**

f. 68r. semiunciale roșu deasupra textului: **ВЪ ТЪ(Ж) ДНЬ.**

Semiunciale roșu: **ИЖЕ ВЪ СТЫ(Х) УЦА НАШЕГО ІВАННА ДАМАСКИНА ПРЕЗВИТЕРА. СЛОВО НА БЛГОВЪЩЕНІЕ ПР(С) ТЫЖ ВЛ(Д) ЧЦЖ НАШЖ ВЦЖ. В(Л) У(Ч):** (Al celui între sfinți Părintele nostru Ioan Damaschin prezbiterul, cuvânt la Buna Vestire a Preasfintei Născătoare de Dumnezeu)²³.

Literă inițială împletită, executată în chinovar, semiunciale negre: Inc. **НИНЪШНОМОУ ЧЪСТНОМУ И ЦР(С) КВМОУ СЪБРАНІУ...**
Subsol: **И ЛИ(С).**

f. 76r. frontispiciu roșu: **М(С) ЦА АПРН(Л)** (luna aprilie).

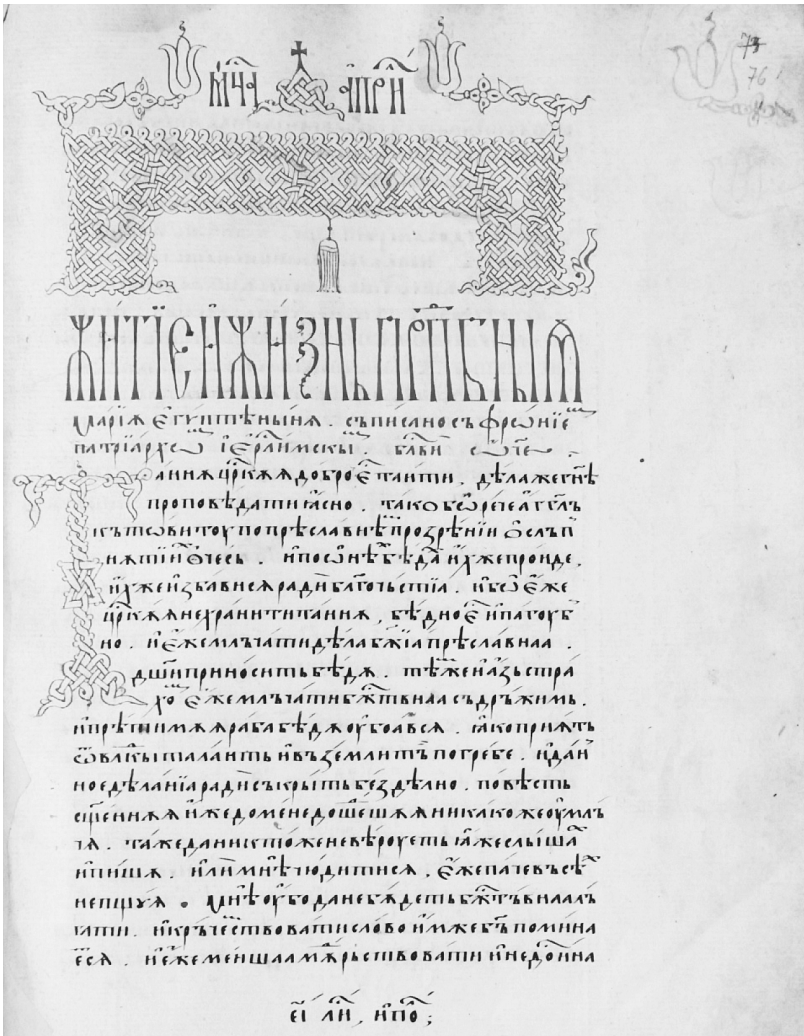
Semiunciale roșu: **ЖИТІЕ И ЖИЗНЬ ПРП(Д) ВНЫА МАРІЖ ЕГУПТЪНЫНА. СЪ ПИСАНО СЪФРШНІЕ(М) ПАТІАРХУ(М) ІЕР(С) ЛИМСКЫ(М). В(Л) У(Ч):** (viața și viețuirea Preacuvioasei Maria Egipteanca în scrierea lui Sofronie, patriarhul Ierusalimului. Binecuvintează, părinte)²⁴.

Literă inițială împletită, executată în chinovar, semiunciale negre: Inc. **ТАИНЖ ЦР(С) КЖА ДОБРОЕ(С) ТАИТИ. ДЪЛА ЖЕ ГНЪ...**
Subsol: **ЕІ ЛИ(С) И ПО(Л).**

²² AR, ms. 150, f. 336v.

²³ AR, ms. 169, ff. 224v-233r. PG 96, 647-662.

²⁴ PG 87, 3697-3726. AR, ms. 152, f. 353r; ms. 154, f. 59v; ms. 303, f. 128v; ms. 312, f. 373v; ms. 357, f. 191r; Biblioteca Mănăstirii Dragomirna, ms. 1813/724, f. 240v; Biblioteca Episcopiei din Arad, ms. 9, f. 346r. Manuscris anastasian din „Mărgăritare”, f. 214v.

f. 91v. semiunciale roșu deasupra textului: **апри(л).кг** (aprilie 23).

Semiunciale roșu: **мжченіе стго и славнаго великом(ч)ника и повѣдонсца геургіа. бл(с)ви уче:** (Mucenicia Sfântului și slăvitului Mare Mucenic și purtătorul de biruință Gheorghe. Bindecuvintează, părinte)²⁵.

²⁵ AR, ms. 152, f. 163r; ms. 153, f. 250r, Biblioteca Mănăstirii Dragomirna, ms. 1828, f. 1r; Biblioteca Mănăstirii Putna, ms. 31, f. 1r.

Literă inițială împletită, executată în chinovar, semiunciale negre: Inc. **Спса оубо нашего прѣвѣчное цр(с)тво...** Subsol: **и ли(с)**. f. 99v. semiunciale roșu deasupra textului: **въ тѣ(ж) днь.**

Semiunciale roșu: **слово похвално стмоу великовъ м(ч)ницѣ(х) георгіѣ, в(л) о(ч):** (Cuvânt de laudă la Sfântul Mare Mucenic Gheorghe. Bindecuvintează, părinte)²⁶.

Literă inițială împletită, executată în chinovar, semiunciale negre: Inc. **Вчера любимици свѣтлыи въскресеніа празновах(м)...** Subsol: **и ли(с) и по(л).**

f. 108r. semiunciale roșu deasupra textului: **въ тѣ(ж) днь.**

Semiunciale roșu: **мчнїе стго и славнаго великом(ч)ника георгіа. в(л)ви вче:** (Mucenicia Sfântului și slăvitului Mare Mucenic Gheorghe. Bindecuvintează, părinte)²⁷.

Literă inițială împletită, executată în chinovar, semiunciale negre: Inc. **Діоклитіанъ римскы и самодръжець, недо(с)н...** Subsol: **вї ли(с).**

f. 119v. semiunciale roșu deasupra textului: **въ тѣ(ж) днь.**

Semiunciale roșu: **повѣсть о прѣславннѣ(м) чюдеси стго великомчника георгіа иже ѿ неговыше(м) наплѣнен(м) отрочати. в(л) о(ч):** (Povestea preaslăvitelor minuni ale Sfântului Mare Mucenic Gheorghe, care a fost săvârșită asupra unui tânăr întemnițat. Bindecuvintează, părinte)²⁸.

Literă inițială împletită, executată în chinovar, semiunciale negre: Inc. **Иже дарованіа сты(х) сповнстеса же лажце(н)...** Subsol: **с ли(с).**

f. 126r. semiunciale roșu deasupra textului: **въ тѣ(ж) днь.**

Semiunciale roșu: **григоріа минаха и презвитера игмена обитѣли пандократоровы. похвално стмѣ велико м(ч)ника георгіѣ. в(л) о(ч):** (Al lui Grigorie, călugărul și prezbiterul și egumen al locașului Pantocratorului, lauda Sfântului Mare Mucenic Gheorghe)²⁹.

²⁶ AR ms. 152, f. 171r; ms. 153, f. 262r, ms. 305, f. 212r; Biblioteca Mănăstirii Dragomirna, ms. 1828, f. 8r; Biblioteca Mănăstirii Putna, ms. 31, f. 11v.

²⁷ AR, ms. 153, f. 234r; ms. 305, f. 200v; Biblioteca Mănăstirii Dragomirna, ms. 1828, f. 19r; Biblioteca Mănăstirii Putna, ms. 31, f. 22v. Această scriere este atribuită lui Nichita Paflagonul.

²⁸ AR 152, f. 180r; 305, f. 221r; Dragomirna 1828, f. 33v; 1911, f. 125v; Putna 31, f. 36r.

²⁹ AR 165 f. 158r. Dragomirna 1828 f. 42r. Putna 31 f. 44r.

Literă inițială împletită, executată în chinovar, semiunciale negre: Inc. **Белико нѣкое и чюда пѣтно мѣжъство, еже...** Subsol: **и ли(с) и по(л).**

f. 136r. frontispiciu roșu: **м(с)ца ма а** (luna mai 1).

Semiunciale roșu: **житіе и жизнь и подвижаніе прп(д)внаго вца нашего михаила новаго, иже ѿ анатвіи(х) странъ. вл(с)ви вче:** (viața și viețuirea și osteneala Preacuviosului Părintele nostru Mihail cel Nou, care este din țara Anatolia. Binecuvintează, părinte).

Literă inițială împletită, executată în chinovar, semiunciale negre: Inc. **Съ блажены и михаиль чюдотворецъ, яви(с) на въ...** Subsol: **в ли(с).**

f. 138r. semiunciale roșu deasupra textului: **мага, и** (mai 8).

Semiunciale roșu: **иже въ сты(χ) ѡца нашего іѡанна архіеп(с)кпа кѡнстантинѣграда зла(т)ѡстаго. похвалное стмоу іѡанноу бгословоу еѡ(г)листоу. бл(с)ви учѣ:** (Al celui între sfinți Părintele nostru Ioan Gură de Aur, arhiepiscopul Constantinopolului, lauda Sfântului Ioan, Cuvântătorul de Dumnezeu Evanghelistul. Binecuvintează, părinte)³⁰.

Literă inițială împletită, executată în chinovar, semiunciale negre: Inc. **Паки на(м) Ѡ и всъпрїидѣ єдинь и великы и бгословь...** Subsol: **г ли(с).**

f. 140v. semiunciale roșu deasupra textului: **въ тѣ(ж) днь.**

Semiunciale roșu: **прѡкла архіеп(с)кпа кѡнстантинѣграда. похвалное стмоу іѡанноу еѡ(г)листоу бгословоу. бл(с)ви учѣ:** (Al lui Proclu, arhiepiscop al Constantinopolului, lauda Sfântului Ioan Evanghelistul și Cuvântătorul de Dumnezeu)³¹.

Literă inițială împletită, executată în chinovar, semiunciale negre: Inc. **Дроуѡи оубо благовѣстниц и иже попатио до словїе...** Subsol: **в ли(с)**

f. 142v. semiunciale roșu: **иже въ сты(χ) ѡца нашего кѡрїла архіеп(с)кпа александ(д)рїискаго. о стѣмь іоаннѣ еѡ(г)листвѣ. и вци, бл(с)ви учѣ:** (Ale celui între sfinți Părintele nostru Chiril, arhiepiscopul Alexandriei, Sfântul Ioan Evanghelistul, și despre Sfânta Născătoare de Dumnezeu. Binecuvintează, părinte)³².

Literă inițială împletită, executată în chinovar, semiunciale negre: Inc. **Стѣхъ оубо чьстн и славы, мнее є(с) въ сѣко слово...** Subsol: **а ли(с).**

f. 144r. semiunciale roșu deasupra textului: **въ тѣ(ж) днь.**

Semiunciale roșu: **Ѡкръвенїе стго іѡанна бгослова еже видѣ въ патмѣ островѣ. бл(с)ви учѣ:** (Apocalipsa Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan, pe care a avut-o pe insula Patmos. Binecuvintează, părinte)³³.

³⁰ AR 153, f. 275r; 305, f. 227v.; Dragomirna 1789, f. 152r; 1828, f. 79r.; Putna 31, f. 81v. Omilia ce aparține lui Ioan, Exarhul Bulgarilor, este atribuită Sfântului Ioan Gură de Aur, vezi Ioan Iufu și Zlatca Iufu, Colecția Studion, în „Biserica Ortodoxă Română”, an. 87 (1969), nr. 7-8, p. 827.

³¹ AR, ms. 152, f. 74v; ms. 327, f. 303v.

³² AR, ms. 327, f. 306.

³³ PG 106, 207-458; 1387-1412; AR, ms. 165, f. 171r.

Literă inițială împletită, executată în chinovar, semiunciale negre: Inc. **Ѡткръвенїе иѵ хѵо еже да(с) ємоу вѣ показати...** Subsol: **си ли(с)**.

f. 159v. semiunciale roșu deasupra textului: **маи ѿ** (mai 9).

Semiunciale roșu: **Принесенїе мѡщїи, иже вѣ сты(х) ѡца нашего никѡлы архїеп(с)кѡпа мѡрлїкїнскаго оу вѡлгарьгра(д) в(л) ѡ(ч)** (Aducerea la Bari a moaștelor celui întru sfinți Părintele nostru Nicolae, arhiepiscopul Mirelor. Bindecuvintează, părinte)³⁴.

Literă inițială împletită, executată în chinovar, semiunciale negre: Inc. **Присно длъжни єсмы братїа празники бїж вѣ чьсть дръжати тѡрѡцѡе подвижно и сказавши и спсенїа...** Subsol: **г ли(с) и по(л)**.

f. 162v. semiunciale roșu deasupra textului: **маи еи** (mai 15).

Semiunciale roșu: **житїе и жизнь прп(д)бнаго и вгюноснаго ѡца нашего пахѡмїа великааго, вл(с)ви ѡче:** (viața și viețuirea Preacuviosului și de Dumnezeu purtător Părintele nostru Pahomie cel Mare. Bindecuvintează, părinte).

Literă inițială împletită, executată în chinovar, semiunciale negre: Inc. **Ть нашъ іс хс, источникъ прѣмж(д)рѡсти свѣтъ познанїа...** Subsol: **м и є ли(с)**.

f. 205v. semiunciale roșu deasupra textului: **маи ка** (mai 21).

Semiunciale roșu: **єѵѡимїа патрїарха тѣрнѡвскаго. Похвалное стѡмь великы(м) и равноап(с)лнымь цре(м), кѡнстан(тъ)тиноу и еленѣ. вл(с)ви ѡче:** (Eftimie, patriarhul Târnovei, Lauda Sfinților, Marilor, celor deopotrivă cu Apostolii, Împărați Constantin și Elena)³⁵.

Literă inițială împletită, executată în chinovar, semiunciale negre: Inc. **Блнца свѣтлѣише настѡщєе паказасѡ тръжьство. вѣ сѣ(х) просѣщащи мысли...** Subsol: **кд ли(с)**.

Sfârșitul manuscrisului cuprinde peste douăzeci de pagini ce expun viața Sfântului Simeon din Muntele cel Minunat, prăznuit

³⁴ Hagiografia Aducerii moaștelor Sfântului Nicolae la Bari în anul 1087, sub domnia Împăratului bizantin Alexei Comnenul, vezi lucrarea, В.И. Легких, *Службы на преставление святителя Николая Мирликийского и пренесение мощей св. Николая из Мир Ликийских в Бари в славянской рукописной традиции XII-XVII Веков*, St. Petersburg, 2008.

³⁵ AR ms. 327, f. 172r.; Biblioteca Mănăstirii Dragomirna, ms. 1828, f. 148v; Biblioteca Mănăstirii Putna, ms. 31, f. 136r.

în data de 24 mai, ale cărei titlu, început și sfârșit [al povestirii] lipsesc.

4. Observații

Acest Minei diferă de cartea liturgică, în folosință astăzi în bisericile ortodoxe, care poartă același nume. Edițiile de astăzi sunt alcătuite din rânduiele la slujbele religioase ale vecerniei și utreniei pentru fiecare zi a lunii din cursul anului bisericesc și cuprind imnografii patristice și pericope de lectură (Vechiul Testament și Sinaxar-Prolog). Mineiul anastasian este alcătuit doar din pericope de lectură pentru anumite zile de sărbătoare. Din punctul de vedere al conținutului său, el se definește prin termenul consacrat din terminologia vechii literaturi slavone: „minei torjestvennik” (МИНЕИ ТОРЖЕСТВЕННИК), adică „minei de praznic”. El fiind folosit, potrivit manuscriselor de tipic bisericesc slavon, sub formă de lectură duhovnicească la sărbătorile însemnate de peste an, în rânduiala vecerniei, între psalmul 33 și cei șase psalmi [de la Utrenie] sau după catisme, polieleu sau canonul al 3-lea.

În categoria „mineielor praznicale” se disting câteva elemente comune ce se regăsesc în toate manuscrisele de acest tip: operele patristice din aceste volume exprimă viața (ЖИТІЯ, Βίος), mucenicia (ΜΥЧЕНІЯ, μαρτύριον), și sunt alcătuite întru pomeniirea (ВОСПОМИНАНІЯ, σπόμνημα) unui sfânt, ele cuprinzând cuvinte de laudă (ПОХВАЛЬНІЯ СЛОВА, εγκώμιον) la moartea (НАДГРОВНІЯ, επιτάφιος) [sfântului], cuvântări istorice (СЛОВА ИСТОРИЧЕСКІЯ, λόγος ιστορικος) și minuni (ЧУДО, θαυμα) ale sfinților, dar și cuvinte de tâlcuire (СЛОВА ОТЪ ТОЛКОВАНІЯ, λόγος εκ της ερμηνείας), de învățătură (ΟΓΛΑШЕНІЯ, κατήχησις) lăsate de ei.

În compoziția manuscriselor slavone din vechea literatură bisericească, acest minei de praznic, care conține cuvintele Sfinților Părinți, este completat în rânduiala de cult de un alt Minei, așa-zisul Minei de slujbă (МИНЕЯ СЛУЖЕБНАЯ), care cuprinde imnografii și pericope vetero-testamentare³⁶ folosite în desfășurarea slujbelor de vecernie și utrenie. Uneori Mineiul de slujbă este unit cu Proloage din motive practice, precum în Mineiul moldovenesc

³⁶ Fără prezența psalmilor care trebuie căutați în ms. Psaltire.

pentru lunile ianuarie-februarie³⁷, care se află la Moscova, în Biblioteca Muzeului de Stat al Istoriei (ГИМ), fondul „Uvarov” (А.С. Уварова), № 837-1, înrudit cu manuscrisul nostru din Lvov prin unul dintre copiștii acestuia, Popa Manoil, scrib a numeroase manuscrise ale Mitropolitului Anastasie.

În categoria străvechilor mineie slavone, în cele din urmă trebuie menționată de asemenea și lucrarea numită *Marele minei de lectură* (великиѣ минеи четѣи), unică în tipologia manuscriselor

³⁷ 30x19,5 cm, 543 (I+541+I) file de hârtie, coperta nu este cea originală, șnit albastru, unciale și semiunciale, roșu și negru, inițiale florale și simple, 25-26 linii/filă, f. 2r. frontispiciu, ornament chinovar: roșu, albastru, verde. Unciale și semiunciale de culoare roșie: м(с)цъ кнварь въ пръвѣи еже поплъти оврѣзаніе га нашего іѡха. Subsol caiet nr. 1 (а). f. 2v-8r. scriere curentă subsol: изволеніе(м) ѿца, и поспѣшеніе(м) сына, и раченіе(м) пре(с)го дха. сеа ра(в) хѣвъ и поклоникъ св иживоначѣ(л)нѣи тр(оо)цие ерьльмона(х) симо(н) кѣпи(х) сѣи минею ге(н) и фе(в) и въ да(с) стіи црки иже именовѣтсѣ оу поени по(д)ча(х)льѣ идеже є(с)хра(м) чє(с)тныи акаѣни(с) пр(с)тыла вл(д)чѣж нашж вѣж іако вѣгити въ памѣ(т) и въ млевж иродѣтеле(м) мон(м) и подрѣжіа и чѣдо(м) мон(м) влато зрка придеи благочствіюмѣ и хѣлюбівомѣ г(с)п(д)нѣ радѣ(л) воево(да) ѡ владате(л) земли мо(л)да(в)скон ипрінастоате(л)н иѣчителі стго того мѣст(а) наипачи оу срѣдїи ираченїа его вытнкы емѣ и согора(д) никто нава(ж)денїе(м)днаво(л)ски(м) ли и но(к) или мирскїи или вѣдикто или ѿсѣро(д)никъ нашн(х) данє дрѣзачє(т) сїж стжа книгж ѿ далєт(н) или прѣдати вѣнномѣстоо ѿ того вышєре(с) на(га) стго мѣстм по(д)каѣтѡж стн(х) иплѣ(с) и вго(м) носны(х) ѡцѣ тне иже въ некен итѣ(н) чакъ иже покѣси(тсѣ) ѿ далитї или прѣдати еж ѿсего стго давжде(т) анаѡема маранаѡа и давжде(т) емѣ сѣпрѣни(к) истиннаа вѣїа мтрѣ веторєє прїше ствіє сна еж и ва нашиго ємо(ж) є(с) слава ввкы амнь. F. 58r. semiunciale în roșu: м(с)цъ того з стго вгоавленїа га и ва и спаса нашего іѡха. F. 248r. semiunciale: м(с)ца генѣарь имѣа днїи ла днь и ма(т)ча(с) і ано(ч) ді въ а памл(т) празнѣ(м) еже поплъти оврѣзанїе га ва и сп(с)а нше(г) хл. F. 310r. sub text caligrafie curentă prima literă roșu: сѣи м(с)цѣ ге(н) исписа мноо(г) грѣ(ш)нїи ва(с)ліє діакѡ(н) ѿ свча(в). f. 311r. loc liber pentru ornament, uncial și semiunciale roșii: м(с)цъ феврѣарїа а прѣ(д)празденство срѣтенїа и стго м(ч)н ка трифѡна на ги въ зва(х) по(с) ст(х)ры(х) прѣ(д)пра(з) г гла(с) д пѡ(д) іако до влѣ. Subsol caiet nr. 1 (а). f. 481v. semiunciale roșu: м(с)цъ феврѣарїи има(т) днїи ки днь и ма(т)ча(с) аї ано(щ) гї въ пръвїи памл(т) стго м(ч)нка трифѡна. f. 541v. semiunciale roșu sub text: сла(в)вѣ давшомѣ по за(ч)лѣ и концеъ смѣренїи мно(г) грѣшнїи ерен манон(л) писл(л) ѿ трѣ(г) свчавѣ: Segmentul pe luna ianuarie este alcătuit cronologic înainteа (sec. XVI) celui pentru luna februarie, ele fiind adunate împreună circumstanțial, după cererea comanditarului, provenind foarte probabil din același Scriptoriu.

medievale slavone. Această operă monumentală a fost alcătuită în Rusia veacului al XVI-lea prin strădania Sfântului Mitropolit Macarie (1482-1563). Ea reprezintă o compilație uriașă de scrieri duhovnicești heteroclitice³⁸ ce alcătuiesc voluminoase tomosuri. Dar aceste tomosuri nu au fost destinate pentru a fi folosite în cult!

Prin funcția sa, *mineiul praznical* (МИНЕН ТОРЖЕСТВЕННИК) se adaugă celorlalte cărți liturgice, precum *Evangelhia*, *Apostolul*, *Psalmii*, *Prologul* (Sinaxar) și *Mărgăritare*, folosite în cadrul slujbelor bisericii sub formă de lectură didactică. Două dintre ele, *Mărgăritare* și *Mineiul praznical*, nu mai sunt folosite astăzi în cult.

Având conținutul său împărțit cronologic în luni și zile, *Mineiele praznicale* se aseamănă prin această structură cu mss. *Prologelor*. Dar această similitudine este doar aparentă, *Mineiul praznical* având în cuprinsul său numai zile alese din lună evidențiate cu scrieri hagiografice și duhovnicești, numite „zile de sărbătoare” (praznic). Iar conținutul operelor acestuia este mult mai bogat decât cel al *Prologelor*, compuse din istorisiri scurte. În mss. *Mineie praznicale* se află înscrise uneori mai multe hagiografii și scrieri duhovnicești pentru același sfânt și pentru aceeași zi de prăznuire, așa cum găsim și în *mineiul anastasian*.

Acest *Minei praznical* moldovenesc din veacul al XVII-lea ne îngăduie prin conținutul său să evidențiem unele aspecte semnificative. Primul, de natură liturgică, se află în filele cărții pentru ziua de 8 mai, zi de pomenire a semnului minunat, care avea loc în fiecare an la Efes, unde era mormântul Sfântului Ioan Teologul și Evangelistul. În filele manuscrisului nostru, spre deosebire de celelalte zile de praznic, nu este prezentă o hagiografie sau o expunere a minunilor, ci întreaga scriere a cărții Apocalipsei Sfântului Ioan. Acest manuscris slavo-român poartă vădit dovada folosirii scrierii *Apocalipsa* Sfântului Evangelist Ioan în cultul

³⁸ Voluminoasa operă *Veliki Minei Citii*, alcătuită de Mitropolitul Macarie al Moscovei începând cu anul 1529/1530, cuprinde lucrări diverse: viețile și mucenicia sfinților, texte din *Paterice*, traduceri din Sfânta Evanghelie, Apocalipsă, tâlcuire la Psalmi, omilii, cateheze, tâlcuiri ale Sfinților Părinți din *Mărgăritare*, fragmente din lucrarea *Tacticonul* lui Nikon... Opera a fost tipărită în cele din urmă sub îndrumarea comisiei din Sankt-Petersburg, primul volum pentru luna septembrie ieșind de sub tipar în anul 1868.

Bisericii noastre³⁹ în veacul al XVII-lea. Prezentă în tradiția liturgică slavonă, scrierea *Apocalipsa* a fost folosită de șapte ori pe an: pe 8 mai, 26 septembrie, la mutarea din viață a Sfântului Apostol Ioan, și în cele cinci duminici din Postul Mare, Pericopele fiind citite la slujba de Priveghere la Utrenie, înaintea celor șase psalmi⁴⁰.

Alături de aspectul liturgic, cel hagiografic ne descoperă două opere prezente în manuscris care nu se află în cataloagele de manuscrise slavo-române mai cunoscute și mai accesibile din România: Viața Sfântului Mihail cel Nou din Anatolia (ziua de 1 mai) și Aducerea moaștelor Sfântului Nicolae la Bari (ziua de 9 mai)⁴¹. Scrierile acestea ne permit de asemenea să considerăm că acest Minei nu reprezintă doar o selecție de lucrări răspândite în diverse volume prezente anterior în scriptoriile mănăstirești din Moldova și alese de comanditar. Manuscrisul anastasian reprezintă o copie unitară, fidelă unei colecții mai vechi de scrieri patristice și liturgice, alcătuită din trei volume, dintre care două din prezenta variantă a secolului al XVII-lea sunt până în prezent pierdute.

O analiză minuțioasă a scrierii „Viața Sfântului Mihail cel Nou” ne va permite să aducem o contribuție la identificarea manuscrisului original care a servit ca model la reproducerea acestui singular manuscris moldovenesc din veacul al XVII-lea⁴².

Existența Sfântului Mihail cel Nou din Anatolia și amănunțele din viața acestuia, cuprinse în hagiografia sa, au fost descoperite de către cercetători la o dată recentă⁴³ în cuprinsul unui ms.

³⁹ Această scriere din cuprinsul mineiilor de citire a devenit o sursă de inspirație pentru teme de eshatologice prezente în iconografia postbizantină, precum la Mănăstirea Sucevița, dar și la celelalte mănăstiri din Moldova și Rusia.

⁴⁰ Aducem mulțumiri Pr. M.S. Jeltov, profesor de Liturgică la Institutul „Sfântul Tihon” Moscova, pentru sprijinul acordat în vederea autentificării cercetărilor.

⁴¹ Ms. nostru slavon reproduce varianta ms. grec (BHG 1361b) publicat de Gustav Anrich, *Hagios Nikolaos, der heilige in der griechischen Kirche. Text und Untersuchungen*, vol. I, Leipzig-Berlin, Teubner, 1913, pp. 435-449.

⁴² Reintroducerea în calendarele noastre bisericesti a numelui acestui sfânt, redescoperit prin acest manuscris slavo-român, ar fi necesară. Această îndreptare ar confirma și ea, încă o dată, filiația liturgico-pastorală a Bisericii noastre cu înaintașii săi și legătura noastră neîntreruptă cu trecutul.

⁴³ F. Halkin, *Saint Michel de Chalcédoine*, în „Revue des études byzantines”, année 1961, vol. 19, nr. 1, pp. 157-164.

Minei grecesc pentru lunile februarie-mai. Acest manuscris se află astăzi la Biblioteca Națională din Paris⁴⁴ și este datat cu anul 1404. În cuprinsul său, pentru ziua de 1 mai, este prezentată viața acestui sfânt care se înfățișează sub numele de Mihail din Calcedon sau Mihail Taumaturgul. Potrivit analizelor textuale, hagiografia acestui sfânt necunoscut a fost scrisă în limba greacă între anii 1250 și 1350⁴⁵ și nu se păstrează astăzi decât în două manuscrise Minei⁴⁶. Varianta textului slavon cuprins în Mineiul anastasian la ff. 136r-138r exceptând primele cuvinte de început, reprezintă o traducere fidelă a textului grecesc din ms. 1574.

Înrudirea textuală a acestor două manuscrise ne permite să identificăm nu numai perioada, dar și locul unde s-a făcut prima traducere slavonă din originalul grecesc al acestei hagiografii. Mineiul grecesc nr. 1574 a fost scris, potrivit colofonului, în orașul Constantinopol în anul 1404, în cetatea în care se păstrau și moaștele Sfântului Mihail cel Nou. Prima traducere slavonă din acest manuscris grecesc a fost alcătuită în capitala Imperiului Bizantin la o dată ce nu poate fi deci anterioară anilor 1250-1350. Iar manuscrisul anastasian reprezintă o copie a acestui prototip slavon adus în Moldova ce a servit de model. Același parcurs este întâlnit și pentru multe alte manuscrise care au ajuns în varianta sla-vonă în Țările Române⁴⁷.

Legat de același manuscris, reprezentând o colecție unitară, lucrarea care istorisește mutarea moaștelor Sfântului Nicolae la Bari (f. 159v) ar reprezenta și ea o copie a unei traduceri slavone adusă de la Constantinopol în Moldova medievală. Această traducere slavonă inițială, dispărută astăzi, ar putea fi sursa altor variante textuale prezente în manuscrisele slavilor de nord⁴⁸.

Alături de aceste elemente semnificative ce leagă conținutul manuscrisului nostru de capitala Bizanțului, se adaugă acestui

⁴⁴ *Codex Bibliothecae Nationalis Parisiensis Graecae* 1574.

⁴⁵ F. Halkin, *Saint Michel de Chalcédoine...*, p. 159.

⁴⁶ F. Halkin, *BHG Novum Auctarium*, Bruxelles, 1984, p. 250.

⁴⁷ Ms. 1813/724 de la Dragomirna este un alt ms. care vine să întărească această ipoteză în Ioan Iufu și Zlatca Iufu, Colecția *Studion*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an. LXXXVII (1969), nr. 7-8, pp. 817-835.

⁴⁸ Textul anastasian fiind înrudit cu varianta slavonă prezentă în Marile Mineie ale Mitropolitului Macarie al Moscovei, vezi, И. Шляпкина, *О перенесении мощей Николая чудотворца, Памятники древней письменности и искусства*, XIX, 1881, St. Petersburg, pp. 1-14.

volum și o amprență sud-slavică evidențiată de prezența lucrărilor Patriarhului Eftimie (f. 205v), Grigorie Țamblac (f. 126r) sau Ioan Exarhul (f. 138r). Conținutul literar al acestui Minei evidențiază filiația bizantino-slavă a acestuia, nuanță prezentă și în alte manuscrise ale Mitropolitului, precum ms. „Mărgăritare”⁴⁹.

Concluzii

Ampla și metodică lucrare scrisă desfășurată pe parcursul deceniilor de păstorire a Mitropolitului Anastasie, în vederea împlinirii tuturor rânduielilor necesare a fi desfășurate în cult, se evidențiază și prin această colecție de trei *Mineie praznicale* pentru întregul an, din care se păstrează în prezent doar acest volum. Mineiul pentru lunile februarie-martie ne vădește grija avută de ctitor în vederea asigurării unei filiații autentice a textului liturgic și patristic prin copierea unor modele străvechi care își au originea în traduceri din limba greacă, alcătuite în centre culturale consacrate din lumea bizantină.

Prin manuscrisele sale, mitropolitul pune temelia unei îmbunătățiri cultice necesare în eparhia sa, începând cu cinul monahal și cu Mănăstirea sa Dragomirna. Daniile a trei manuscrise oferite Mitropoliei din Târgoviște⁵⁰ și a altuia oferit Mănăstirii Bisericanii⁵¹ evidențiază dorința arhipăstorului de a depăși granițele noii sale ctitorii. Această activitate de căpătâi a mitropolitului a fost atât de importantă pentru el, încât a îmbrăcat forma unui testament în inimile apropiaților lui după moartea acestuia; așa ne vorbesc și ne mărturisesc colofonurile mss. Simeon Logofătul și Metafrastul⁵², și Lavsaiconul, terminate post-mortem.

⁴⁹ Ms. *Mărgăritare* se află în Muzeul de Istorie al Statului, din Moscova (ГИМ), fond 23905. Ms. Șciukin (собрание П.И. Щукина), nr. 63 (studiu în curs de tipărire).

⁵⁰ Prolog Mai-August: Biblioteca Rusă de Stat (РГБ), fondul (ф. 98) E.E. Egorov, ms. 471. Prolog luna Ianuarie-Aprilie: Biblioteca Muzeului de Istorie al Statului (ГИМ), fondul (ф. 23905) P.I. Șciukin ms. 409-1. Pentru Biserica „Înălțarea Domnului” de la Mitropolia din Târgoviște.

⁵¹ Sintagma lui Matei Vlastares: Biblioteca de Științe a Universității Saratov (НБ СУ) ms. 208, pentru biserica sa, „Buna Vestire”.

⁵² Așa cum se evidențiază în colofonul manuscrisului din Biblioteca de Stat a Rusiei, din St. Petersburg (РНБ), Ф. 550 *Основное собрание рукописной книги*, nr. F.IV.307. Întregul conținut al manuscrisului a fost publicat și studiat în *Симеона Метафраста и Логофета, описание мира отъ бытія и льтовникъ, собранъ*

Cunoașterea amănunțită a tuturor manuscriselor Mitropolitului ne îngăduie să nuanțăm activitatea sa pastorală, adăugând calităților de mult recunoscute de copist și artist novator, și elemente importante din activitatea sa pastoral-liturgică. Aceste preocupări îl evidențiază pe acest ierarh față de înaintașii săi pe scaunul Moldovei, așezându-l alături de alte mari personalități ale lumii ortodoxe, asemenea Patriarhului Eftimie de Târnovo (1375-1393) sau Mitropolitului Macarie al Moscovei (1542-1563), amândoi mari iubitori de slovă și cultură.

Prin importanța sa lucrare cărturărească de perpetuare a modelelor scripturistice bizantino-slave, Mitropolitul Anastasie întărește în epoca sa moștenirea culturii bizantine, în eparhia sa, sub aspectul liturgic, patristic și artistic. Prin această filiație culturală, pecetluiește în Moldova veacului al XVII-lea – prin manuscrisele sale – binecunoscuta sintagmă „Bizanț după Bizanț”.

отъ различныхъ лѣтописецѣвъ, Ed. Academia de Științe Imperiale, St. Petersburg, 1905. Colofon în N. Iorga, *Două manuscripte înstrăinate ale lui Anastasie Crîmcoșci*, în „Revista Istorică”, an XIX, nr. 1-3, Ian.-Mart. 1933, Vălenii de Munte, pp. 17-18.